



รากฐานทางภูมิปัญญาของระบอบรัฐธรรมนูญสยาม

10.1 สภาพการณ์ของการสร้างระบอบใหม่

ระบอบใหม่ของประเทศสยามแม้จะได้ออกกำเนิดเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แต่ในลักษณะอาการของการเปลี่ยนแปลงต่อ ๆ มา เป็นผลเกี่ยวพันและสืบเนื่องกับเหตุการณ์ตุลาคม พ.ศ. 2476 เป็นส่วนมากอยู่ด้วย เหตุการณ์ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 กับ ตุลาคม พ.ศ. 2476 เป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน มีผลกระทบต่อบทระบอบภูมิปัญญาและความสัมพันธ์ทางอำนาจ ทั้งในระดับเบื้องบนและเบื้องล่างทางสังคม

ก. ระบอบชนชั้นนำ หลังเหตุการณ์ตุลาคม พ.ศ. 2476 ชนชั้นนำ (elite) ที่สำคัญในศูนย์กลางของระบอบอำนาจ 3 กลุ่ม คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้าราชการทหารและปัญญาชนอาวุโส กับ คณะราษฎร ต่างได้รับความกระทบกระเทือนทั้งในค่านฐานะ เกียรติภูมิ และความรู้สึกนึกคิดด้วยกันทุกฝ่าย ฐานะของความสัมพันธ์แบบ "รัฐบาลผสม" ระหว่างสามกลุ่มข้างต้น

แนวคิดเรื่องรัฐบาลผสม (coalition government) นี้ ความหมายคือ รัฐบาลประกอบด้วย "พรรคการเมือง" มากกว่าหนึ่งพรรค ในกรณีของประเทศสยามไม่มีพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ แต่ในทางปฏิบัติเห็นได้ชัดว่ามีกลุ่มการเมืองที่มีความเห็นต่างกันประกอบเข้าเป็นรัฐบาลเดียวกัน คำนี้ Sir J. Crosby ได้ใช้เรียกรัฐบาลสยามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 ใน Annual Report 1935 ญุ FO. 371/20302 "Sir J. Crosby to Mr Eden" February 24, 1936 ในที่นี้ใช้คำดังกล่าวต่างจากความเห็นของเซอร์ เจซาย ครอสบี อยู่บ้าง ตรงที่ไม่ได้สังเกตเห็นว่ามีเพียงกลุ่มขวาของนายพันโทหลวงพิบูลสงครามกับกลุ่มซ้ายของหลวงประดิษฐมนูธรรม หากมีกลุ่มอื่น ๆ แทรกอยู่ทั่วไป

ในระยะแรกค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาถูกขอร้อง และสถานการณ์บังคับให้เป็นนายกรัฐมนตรีนับตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2476 จนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2481 เพื่อเป็นตัวกลางในการประนีประนอมบุคคลทุกฝ่าย เข้าด้วยกัน และเป็นผู้อุปถัมภ์ให้นายคณะราษฎรรุ่นหนุ่ม ทั้งนายพันโทหลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรมได้มีโอกาสทำงานบางอย่างและมีความเติบโตใหญ่มากขึ้น

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับความกระทบกระเทือน พระเกียรติยศ ในระหว่างเกิดเหตุการณ์ระหว่างรัฐบาลกับคณะราษฎรเมืองนำ โดยนายพลเอกพระองค์เจ้าวรเดช ทั้งรัฐบาลและคณะราษฎรเมืองต่างอ้างเป็นผู้พิทักษ์องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงปฏิเสธคำกราบบังคมทูล ของหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ราชเลขาอนุการในพระองค์เรื่อง ขอให้แปรพระราชฐาน ไปประทับที่บางปะอิน เพราะจะถูกฝ่ายพระองค์เจ้าวรเดชจับกุมพระองค์ และ ปฏิเสธคำอัญเชิญเสด็จกลับพระนคร ของฝ่ายรัฐบาลด้วย พระองค์ทรงตัดสินพระทัย เสด็จพระราชดำเนินสงขลา (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในสมณามณิกชาว แห่งประเทศไทย, บูรพาจารย์ 2516 : 9) พฤติกรรมของเจ้านายแวกล้อมองค์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวข้างต้น สอดคล้องให้เห็นว่าสนับสนุนคณะราษฎร เมืองของฝ่ายพระองค์เจ้าวรเดช ต่อมาเมื่อรัฐบาลปราบปรามคณะราษฎรเมือง ได้สำเร็จ เจ้านายผู้ใกล้ชิดหลายพระองค์รวมทั้งหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ทองเสด็จ "ลี้ภัย" ต่างประเทศ นายทหารรักษาพระราชวัง คือ นายพันโทหม่อมเจ้าสุภสวัสดิวงศ์- สนิท นายพันตรีจันทรมณฑพิชิต และนายร้อยเอกหลวงสุรการ ได้ถูกจับกุม ราชเลขา- อนุการในพระองค์คนใหม่ คือ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นเจ้านายผู้ใหม่เอียง ไปทางคณะราษฎร กระแสพระราชดำรัสเรื่อง ขอให้รัฐบาลประกาศอภัยโทษแก่ บุรุษก่อการจลาจล ไม่มีผลเพราะรัฐบาลปฏิเสธด้วยหลักการว่าต้องตัดสินคดี เสียก่อนจึงจะอภัยโทษได้ ความรู้สึกเรื่องผู้นำคณะราษฎรเมืองเป็น "เจ้านาย" มีผลให้ราษฎรบางส่วนเชื่อว่าการกบฏมีความเกี่ยวพันกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า- เจ้าอยู่หัว ด้วยอารมณ์หวั่นไหวไปตามสถานการณ์ ราษฎรบางคนได้แสดงความเห็น ในทำนองนี้ส่งตรงถึงรัฐบาล

ปัญหาสำคัญที่เกล้าไกร่ครุ่นคิดวินิจัยมาเป็นเวลาช้านานแล้วนั้น คือ ปัญหาข้อ  
ที่ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราพระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้รัฐ-  
ธรรมนูญแนหรือ สำหรับความเห็นของเกล้า โดยเฉพาะ ยังไม่กล้าที่จะ  
แสดงความมั่นใจลงไปในความผิดประการบางอย่างที่ชวนให้คิดเห็นไปในแนวทาง  
นั้น เกล้าฯ ขอแสดงความเห็นและความเข้าใจเป็นข้อ ๆ ดังนี้ (๑) เมื่อ  
แรกเริ่มการกบฏ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามนายคือ ไทร เสด็จเสวยเกล้าฯ ถวาย  
มีใจความว่า ทหารไทยต่อทหารไทยมากขึ้นภายหลังที่ไคร่รัฐธรรมนูญแล้ว  
ขออันเชิญเสด็จมาทรงระงับเหตุ แต่พระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงทอบและจัดการ  
อย่างไร... เป็นเหตุให้ชวนคิดว่า พระเจ้าอยู่หัวหลังเสด็จ... คณะรัฐบาล  
ควรระมัดระวังใจจงหนักในคณะเจ้า ซึ่งรวมถึงคนของเจ้าด้วย"  
(หจข., สร. ๐201.1.3.1/5 "จดหมายนายบุญเรือง จรรักษา ถึง  
พระยาพลพลพยุหเสนา" วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2476)

ความเห็นในทำนองนี้มีอยู่ในบางส่วนของคณะรัฐบาลด้วย และเมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริง  
เกี่ยวกับพระราชอัยยาศัยว่าพระองค์ทรงไม่สบายพระทัยเสมอหากผู้อื่นไม่ให้ความ  
เคารพในราชวงศ์ (ดูบทที่ 7) ก็ย่อมจะเข้าใจได้ว่าทรงมีความสับสนวุ่นวาย  
พระทัย ทรงดำริส่อนักการทูตชาวอังกฤษในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ว่า  
"ทรงปรารถนาจะเสด็จพระราชดำเนินประพาสต่างประเทศ เพราะบางคนในรัฐบาล  
คิดไม่ดีต่อพระองค์ และเพื่อให้เหตุการณ์ต่าง ๆ สงบ ผู้คนชาวสยามทั้งหมดจะใคร่  
ว่าเขาต้องการรัฐบาลแบบไหน" (FO. 371/18206 "Harold Newbould to  
Dormer" November 26, 1933)

ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2475 จนถึงมกราคม พ.ศ. 2476  
เป็นที่คาดกันได้ในหมู่คณะรัฐมนตรีว่า หากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ  
พระราชดำเนินประพาสต่างประเทศ รัฐบาลอาจตกอยู่ในที่นั่งลำบาก ในการนี้รัฐบาล  
ญี่ปุ่นได้เสนอต่อรัฐบาลสยามขอส่งนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางทันตกรรมเพื่อมาถวายการ  
รักษารักษาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศสยาม  
ได้มีหนังสือกราบทูลเป็นการเฉพาะด้วย แต่พระองค์ทรงปฏิเสธ (Charivat  
Santaputra 1982 : 119) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ  
ประพาสยุโรปตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2476 เพื่อรักษารักษาพระองค์และได้ทรงพบกับ  
ผู้นำคนสำคัญของยุโรป อย่างเช่น มุสโสลินี และประธานาธิบดีประเทศเยอรมนี  
เป็นต้น ทรงแสดงความชื่นชมกับประเทศอิตาลีว่า "คนมีความสุขสมบูรณ์ สะดวก  
ในการปกครอง ประเทศอื่น ๆ มหาชนกำลังตกอยู่ในความลำบากเนื่องจากเศรษฐกิจ

ตกต่ำ แต่ประเทศอิตาลีเหมือนรัสเซียกันน้อย และน่าจะพ้นจากเศรษฐกิจใคก่อนประเทศอื่น ๆ หลายประเทศ" (จดหมายเทศุ เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. 2476-2477 ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว 2526 : 72) ในระหว่างปี พ.ศ. 2477 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะรัฐบาลได้มีข้อขัดแย้งที่ไม่อาจตกลงกันได้มากขึ้น อย่างเช่น เรื่อง การพิจารณาโทษคณะกู้บ้านเมือง พ.ศ. 2476 การแต่งตั้งสมาชิกประเภทสองในสภาผู้แทนราษฎร การจัดการทรัพย์สินสมบัติของพระคลังข้างที่และการจัดเก็บภาษีนรกตก เป็นต้น รัฐบาลไคสิง พระราชบัณฑิตขอโชติต่าง ๆ เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร และเข้าที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2477 ที่ประชุมสภาผู้แทนมีมติรับรองวาระรัฐบาลไคกระทำไปถูกต้องแล้ว (ดู แกลงการณ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ 2478 : 316-317) ในท้ายที่สุดทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใหม่ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชสมบัติในขณะทรงมีพระชันษาเพียง 9 พรรษา เศษ ท้องทรงมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระองค์แรกคือ กรมหมื่นอานันทมหิดลจาตุรงค์ สิ้นพระชนม์เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2478 ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อมา คือ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เสด็จนิวัติพระนครครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2481 หลังจากมีข้อขัดแย้งระหว่างพระบรมวงศานุวงศ์กับคณะรัฐบาลซึ่งต้องใช้เวลาประมาณสามปีเศษ (นับตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2478) รัฐบาลจึงสามารถกราบบังคมทูลเชิญเสด็จนิวัติพระนครได้สำเร็จ (โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527 : 129-147)

กลุ่มข้าราชการ ทหารและปัญญาชนอาวุโส เป็นกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มที่สองที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ตุลาคมน พ.ศ. 2476 ส่วนแรกของกลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ตุลาคมน พ.ศ. 2476 โดยตรง มีผู้ถูกจับกุม 600 คน แม้จะถูกปล่อยคาส 318 คน และถูกพิพากษาลงโทษ 230 คน ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีคำสั่งให้ปลดจากราชการ เพราะมี "มลทินทางการเมือง" (พจข., สร. ๐2๐1.1.4/1 "สำเนามติคณะรัฐมนตรี ที่ 8/2476" 16 มกราคม 2476) คนจำนวนมากเป็นผู้มีความรู้ทาง

การเมืองเป็นอย่างดี อย่างเช่น พระยาครภักยพิพัฑ (เลื่อน ครภักยพิพัฑ) พระยา  
 โทษวณิกมนตรี (วิสุทธิ์ โทษวณิก) นายหลุย ศิริวัต เป็นต้น เมื่อคนจำนวนนี้ต้องเปลี่ยน  
 ฐานะไปเป็นนักโทษการเมืองบ้าง ลาออกจากราชการไปค้าขายบ้าง มีผลให้การ  
 แสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลายอยู่ในก่อนปี พ.ศ. 2475 และ  
 ระหว่างปี พ.ศ. 2475 สลายหายไปมาก บางคนอย่างเช่น ม.ร.ว.นิมิตรมงคล  
 นวรัตน์ นายสอ เศรษฐบุตร ฯลฯ ได้ใช้เวลาที่ถูกจับกุมซึ่งเขียนหนังสือและได้  
 พิมพ์เผยแพร่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่สองถัดมาเป็นข้าราชการ  
 ทหารและปัญญาชนอาวุโสซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ตุลาคม พ.ศ. 2476 โดยตรง  
 ดูเหมือนว่าผลสะท้อนของการสู้รบทางการเมืองทำให้ข้าราชการอาวุโสให้ความ  
 ยินยอมข้าราชการรุ่นหนุ่มของคณะราษฎรมากขึ้น เพราะในสภาพแวดล้อมขณะนั้น  
 มีการใช้อำนาจที่เด็ดขาด และมีการประนามทางการเมืองต่อกันอันเป็นการบังคับ  
 โดยปริยายไม่ให้มีการวิจารณ์รัฐบาล ข้าราชการอาวุโสซึ่งมีความเห็นไม่ตรงกับแนว  
 นโยบายของข้าราชการรุ่นหนุ่มในคณะราษฎรจะถูกสับเปลี่ยนโยกย้าย ทั้ง ๆ ที่ในปี  
 พ.ศ. 2475 ประนีประนอมกันมาได้ (พระทีรณสารวิศวกกรรม 2516 : ภาคประวัติ)  
 ตำแหน่งรัฐมนตรียังคงอยู่ในรูปประนีประนอมระหว่างคณะราษฎรกับข้าราชการอาวุโส  
 อย่างเช่น คณะรัฐมนตรีหลังปี พ.ศ. 2477 ชุดที่ 6 ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง-  
 การคลัง ยุติธรรม ธรรมการ ได้แก่ ข้าราชการอาวุโสในระบอบเก่า คือ

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อาวุโสกับผู้ผู้น้อยในระบบราชการไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย  
 ข้าราชการรุ่นหนุ่มอายุเพียงสามสิบปีเศษของคณะราษฎรสามารถบังคับบัญชาอดีต  
 "เจ้านาย" ของตนในกระทรวงใดอย่างไรจึงจะมีผลสำเร็จในแนวนโยบายที่ได้ตั้ง  
 ไว้ การถือตัวเป็นผู้อาวุโสและบ้างเป็น "อาจารย์" ของข้าราชการเก่าย่อมมีผล  
 ให้พวกเขาแลเห็นคนหนุ่มในคณะราษฎรเป็น "เด็ก" อยู่เสมอ

พระยามานวราชเสวี พระยาไชยยศสมมติ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ เจ้าพระยามวิเชียร และพระสารสาสน์ประพันธ์ มีตำแหน่งเลขาธิการรัฐมนตรีเกิดขึ้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 นี้ เพื่อฝึกคนรุ่นใหม่ของคณะราษฎร อย่างเช่น นายติเรก ชัยนาม เป็นเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ บัญชาชนอาวุโส นับตั้งแต่ระบอบเก่า อย่างเช่น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้เสนอว่ารูปแบบการปกครองต่อไปควรเป็น "คอโพรเทสเทต" (corporate state) ยึดหลักความร่วมมือร่วมใจร่วมงานกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ในปกครองมีฉะนั้นก็อาจจะ "ซบับจะกลับกลาย เข้าหานายคิงเคเตอร์" ได้ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี 2515 : 149-153) เป็นการแสดงความคิดเห็นมุ่งสร้างระบอบการเมืองใหม่ เสถียรภาพและความเข้มแข็ง

ทางด้านภายในคณะราษฎรนั้นได้รับความกระทบกระเทือนเป็นอย่างมากเช่นกัน ประสพการณ์ที่ได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2475 และ 2476 กับประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติในฝรั่งเศสซึ่งเป็นที่เข้าใจกันอยู่พอสมควร ได้สอนให้พวกเขาตระหนักว่าจะต้องออมชอมกันมากขึ้น เพราะภารกิจที่แต่ละฝ่ายได้ตั้งใจไว้ยังมีรออยู่ข้างหน้าอีกหลายประการ หลวงประดิษฐมนูธรรมกล่าวว่า เมื่อได้มีการเปลี่ยนระบอบการปกครองแล้ว "ปัญหาต่อไปไม่น่าจะสนใจในเรื่องแบบแห่งการปกครอง ควรสนใจในการที่จะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ซึ่งได้รับสิทธิแล้วตามรัฐธรรมนูญ" (หลวงประดิษฐมนูธรรม 2477 : 5) หมายความว่าต้องยอมรับการศึกษาทางการเมืองที่มีขึ้นเป็นเบื้องต้นเสียก่อน เพราะหากยังวนเวียนอยู่กับปัญหาการศึกษาทางการเมือง ก็ไม่อาจมีการกระทำในส่วนอื่นซึ่งสำคัญกว่าได้ หลวงประดิษฐมนูธรรมเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (มีนาคม 2477 - กุมภาพันธ์ 2478) ได้ตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อ 17 มีนาคม พ.ศ. 2477

พิจารณาได้จาก (1) กลุ่มผู้นำหลายคนของคณะราษฎรสำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศส และ (2) การพิมพ์หนังสือเล่มสำคัญของพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เรื่อง ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศสและสมัยต่อไปเขียนไปนาปาร์ตภาคที่ 1 (2477) เป็นที่สันนิษฐานว่า "ไนใจ" ของคณะราษฎรต่างนึกเทียบเคียงประวัติศาสตร์สยามกับประวัติศาสตร์การปฏิวัติของฝรั่งเศสเสมอ

จัดตั้งการเทศบาลเมื่อ 31 มีนาคม พ.ศ. 2477 และได้เริ่มต้นสนับสนุน "คนรุ่นใหม่" ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 เขารับราชการเป็น "ข้าหลวงตรวจการเทศบาล" อย่างไรก็ตาม คุณเข็มนึกว่า ภาระปัญหาเรื่องเอกราชของชาติเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องแก้ไขอย่างรีบด่วน หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงกล่าวว่า ประเทศสยามในขณะนั้นยังไม่มีเอกราชสมบูรณ์ เพราะ หนึ่ง ในทางศาล พนักงานกงสุลบางประเทศยังถอนคดีบางอย่าง ซึ่งมีคนในบังคับของเขาเกี่ยวข้องกับผู้นั้นจากศาลสยามไปพิจารณาในศาลกงสุลของเขาได้ สอง ในทางโลกกิจ ยังมีข้อสัญญาการค้ากับประเทศสยามไม่ให้เก็บภาษีศุลกากรเกินกว่า อัตราที่กำหนดสำหรับสินค้าขาเข้าบางอย่าง และสาม ในทางการเมือง ประเทศสยามยังต้องใช้ที่ปรึกษาชาวต่างประเทศอยู่" (กรมพินนราธิปพงศ์ประพันธ์ 2514 ก : 862-863) หลวงประดิษฐมนูธรรมจะเข้าใจปัญหาดังกล่าวข้างต้น เช่นกัน เขาได้ขอเสนอย้ายตัวเองจากกระทรวงมหาดไทยไปอยู่กระทรวงการต่างประเทศ นับตั้งแต่กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 จนถึง กันยายน พ.ศ. 2481 และได้ทำงานร่วมกับหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เร่งรัดและปลดเปลื้องสัญญาไม่เสมอภาคกับต่างประเทศสำเร็จอย่างสมบูรณ์ในต้นปี พ.ศ. 2480 ( Charivat Santaputra 1982 : 142)

ปัญหาโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นที่แน่ชัดว่าโครงการแบบสังคมนิยมเสนอโดยหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ถูกปฏิเสธ เหตุการณ์ตุลาคม พ.ศ. 2476 ตามคำกล่าวของหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากรจึงเป็นเสมือน "รอยน้ำใจของคนไทยในประวัติศาสตร์ที่จะทำให้คอมมิวนิสต์ต้องยับยั้งชั่งใจและได้ทำให้โครงการยุคพระศรีอริย์ของนายปรีดี พนมยงค์ระงับกันไป" (อ้างอิงอยู่ใน จงกล ไกรฤกษ์ 2512 : 107) การโน้มน้าวไปยังไปทางสังคมนิยมมีผลกระทบต่อบรรบบเศรษฐกิจโดยรวมเพราะพ่อค้าทั้งไทย, จีนสยาม, จีน และต่างชาติย่อมไม่อาจแสดงอาการเคลื่อนไหวและสนับสนุน

รัฐบาลได้ อย่างไรก็ดี รัฐบาลในระบอบใหม่ก็ไม่อาจมีนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมอีกต่อไปได้ เพราะพื้นหลังทางความคิดของชนชั้นนำใหม่เห็นอยู่ก่อนแล้วว่ารัฐบาลแทรกแซงระบบเศรษฐกิจดีกว่าไม่ทำอะไรเลย<sup>๑๑</sup> รัฐบาลชุดที่ 4 ภายใต้การนำของพระยาพลพลพยุหเสนาได้เปลี่ยนชื่อกระทรวงเกษตรและพาณิชย์การ เป็น กระทรวงเศรษฐกิจ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2476 มีพระยาโกมารกุลมนตรี อธิบดีเสนาบดีกระทรวงการคลังในระบอบเก่าเป็นรัฐมนตรีว่าการคนแรก การเปลี่ยนชื่อกระทรวงนี้มีความประสงค์ให้กระทรวงใหม่นี้มีงานครอบคลุม "สภาการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ด้วย และเป็นที่น่าสังเกตว่าได้เปลี่ยนชื่อคำขวัญของรัฐบาลพระยาพลพลพยุหเสนา เพราะในขณะนั้นหลวงประดิษฐมนูธรรมยังคงอยู่ต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจคนที่สอง คือ พระสารสาสน์พลขันธ์ (ลอง สุนทานนท์) บัญชาชนคนสำคัญคนหนึ่งของยุคสมัยผู้มีแนวความคิดโน้มเอียงไปทางสังคมนิยม และดูจะเป็นข้อพิสูจน์พลัง "สังคมนิยม" เป็นครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2477 นี้ ว่าไม่อาจต้านทานพลังของกลุ่มพ่อค้าและแนวคิดชาตินิยมซึ่งมีความสอดคล้องต่อกันมีศูนย์กลางอยู่ที่คณะทหารใต้ (ดูต่อไปข้างหน้า) กล่าวคือ พระสารสาสน์พลขันธ์ ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจเพียงหกเดือนเศษ<sup>๑๒</sup> และรัฐมนตรีคนใหม่ของกระทรวงนี้

---

<sup>๑๑</sup> ปรีดี พนมยงค์ (2526 ช : 78-83) ได้อธิบายว่า เป็นไปไม่ได้ที่นายทุนจะสนับสนุนคณะราษฎร เพราะนโยบายของคณะราษฎรขัดแย้งต่อระบบของนายทุนอย่างชัดเจน อย่างไรก็ดีตาม ในที่นี้เห็นว่า คณะราษฎรตามคำของปรีดี พนมยงค์ไม่น่าจะเป็นคณะราษฎรทั้งหมด เป็นเพียงกลุ่มหนึ่งในคณะราษฎรเท่านั้น

<sup>๑๒</sup> ตรงกันข้ามกับสมัยระบอบเก่าที่เห็นว่าการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมของรัฐบาลแบบโซเวียต ขอให้ดูบทที่ 7 ประกอบ

<sup>๑๓</sup> พระสารสาสน์พลขันธ์ต้องลี้ภัยไปอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลานานและเป็นเรื่องที่ยังลี้ลับว่าท่านผู้นี้ทำอะไรอยู่ในประเทศญี่ปุ่น เขาได้เขียนหนังสือ ชื่อ My Country Thailand พิมพ์ครั้งแรกที่กรุงโตเกียว ปี พ.ศ. 2485 อุทิศให้กับวีรบุรุษผู้ใจมดีเฟิร์ด ฮาร์เบอร์ ต่อมาเมื่อเขาถูกจับข้อหาอาชญากรรมสงคราม นายปรีดี พนมยงค์ได้เป็นพยานให้กับเขาในศาล



คือ ๆ มาคือ นายทหารฝ่ายการวิทยาศาสตร์ อย่างเช่น นายพลเรือตรี พระยาสุรยุทธ-  
เสนี และ นายพันเอก พระบริรักษ์พิทยทริจ เป็นต้น

ฝ่ายทหารในคณะราษฎรได้อธิษฐานกล่าวอย่างชัดเจนว่าพวกเขา คือ  
"ผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ" และระบอบใหม่ ในระหว่างเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อเดือนตุลาคม  
พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้ใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นอย่างมาก และได้ปลุกความรู้สึก  
"รักชาติ" ของราษฎรซึ่งพอจะมีอยู่บ้างแล้ว เริ่มจากราษฎรแสดงความจำนงขอช่วย  
รัฐบาลปราบกบฏ มาเป็นการเรียโรเงินซื้ออาวุธให้กองทัพ และมีต่อมาเรื่อย ๆ  
ในปี พ.ศ. 2477 เป็นการเรียโรเงินเข้าสมทบทุนสำหรับใช้ในการป้องกันภัย  
แห่งชาติ (หจช., ศบ. 0701.9/14 "แจ้งความทหารที่ 78/9251" พ.ศ. 2477)  
ความรู้สึกนึกคิดของทหารในเวลานั้นเป็นไปในลักษณะกลัวฝ่ายตรงข้ามจะหวนกลับมา  
ทำลายตนอีก ชัยชนะจากการปราบคณะกบฏบ้านเมือง พ.ศ. 2476 ยังไม่ใช่ชัยชนะ  
อย่างเด็ดขาดถาวร (อ. พิบูลสงคราม 2518 : 1 : 250-252) ในเดือนสิงหาคม  
พ.ศ. 2478 มีความวุ่นวายภายในกองทัพบก เพราะนายทหารชั้นประทวนได้วางแผน  
การยึดอำนาจใหม่อีกครั้งหนึ่ง มุ่งทำลายชีวิตผู้นำทหารและเจ้านายบางพระองค์ที่หนุน  
ช่วยคณะราษฎร (นายหนวย 2492 : 12-19) ผู้นำทหารคือนายพันเอก หลวง-  
พิบูลสงครามได้ปราบปราม "คณะกบฏนายสิบ" ดังกล่าวได้เสียก่อน การปกครอง  
ภายในกองทัพบกยังมีความเข้มงวดขึ้น และดูเหมือนว่าผู้นำทหารได้ใช้จิตวิทยาภายใน  
กองทัพเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง

"ด้วยกระทรวงกลาใหม่ได้พิจารณาเหตุการณ์ของโลกรู้สึกวางแนใจว่า  
อย่างไรก็ดี จะเกิดสงครามขึ้นในไม่ช้า และสงครามซึ่งจะเกิดขึ้น  
ในอนาคตนั้นจะร้ายแรงยิ่งนักและไม่เพียงแต่ทหารต่อสู้รบกันจะเป็น  
ชาติต่อชาติรบกัน คนในชาติหนึ่งทุกเพศทุกวัยจะต้องรวมในการรบด้วย

รายชื่อคณะรัฐมนตรีตั้งที่กล่าวมานี้มา อ้างอิงจาก มนุษย์ บริสุทธี,  
เรื่องคณะรัฐมนตรี (2508)

เพราะสนามรบจะไม่อยู่ตามชายแดนเท่านั้น จะอยู่ทั่วไปทุกแห่งในประเทศ..." (หจธ., สร. 0201.14/9 "หนังสือหลวงพิบูลสงคราม รมท.กลาโหม ถึง นายกรัฐมนตรี" วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2477)

ความรู้สึกกลัว "ขุนนางเก่า" มีอยู่ในระดับผู้นำของทหาร แต่ความรู้สึกอยู่ในสถานการณ์สงครามดังกล่าวข้างต้นย่อมมีอยู่ได้ในทุกระดับของกองทัพ พ.ศ. 2477 ได้มีการตั้งโรงเรียนเทคนิคทหารบกขึ้นเพื่อผลิตนายทหารเหล่าพิเศษโดยเฉพาะ มี พ.ศ. 2478 ได้ตั้งกรมยุทธนาทหารขึ้น ตลอดจนมีการเพิ่มพลาญาพทางทะเลเรือเรือปืนและเรือค้ำน้ำจากประเทศญี่ปุ่น ชื่อเรือทอร์ปิโดจากประเทศอิตาลี (อ. พิบูลสงคราม 2518 : 1 : 246-248) แนวความคิดนิยม "เอเชีย" โกลีลิตญี่ปุ่นมากกว่าตะวันตกก็ได้เริ่มปรากฏขึ้นด้วย ในทัศนะของนักการทูตและนักการทหารชาวตะวันตกเชื่อว่าการเตรียมกำลังให้เข้มแข็งและการเตรียมเรียกร่องดินแดนคืน เป็นลักษณะของ "จักรวรรดินิยมสยาม" (Flood 1969 : 306)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทหารกับผู้นำแนวคิดชาตินิยม คือ หลวงวิจิตรวาทการเป็นไปอย่างแนบแน่น ในระหว่างการสู้รบเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 หลวงวิจิตรวาทการได้ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ด้วยการร่างแถลงการณ์ให้กับรัฐบาล ในปี พ.ศ. 2478 กรมแผนที่ทหารได้พิมพ์แผนที่แสดงอาณาเขตดินแดนประเทศไทยเดิมก่อนเสียดินแดนให้กับประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส และพิมพ์ต่อมาอีกในนามของกรมการค้าไทยบ้าง และส่วนบุคคลบ้าง อันเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเรียกร่องดินแดนคืน (กนต์ ชีร์ สุภมงคล 2527 : 24) กลุ่มปัญญาชนผู้โน้มเอียงไปทางชาตินิยมแบบทหารคนอื่น ๆ อย่างเช่น นายพันตรีหลวงสารานุประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์) พระธรรมนิเทศห้วยหาญ และหลวงวิเชียรแพทยาคม ได้มีส่วนเสนอแนวความคิดสร้างความ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวภายในชาติอยู่ด้วย แนวคิดทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยมเริ่มปฏิบัติ ใ้ภายในกองทัพกบฏตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 กล่าวคือ ได้มี "คำขอร้อง" จากผู้ บังคับบัญชาให้ใช้สินค้าที่สร้างขึ้นภายในประเทศ เพราะในขณะนั้นยังไม่อาจมีคำสั่ง อย่างเป็นทางการได้ (หลวงชำนาญยุทธศาสตร์ 2480 : 17-18)

นอกจากนี้ ใค้มีกลุ่มชนนำใหม่เกิดขึ้นอีกหนึ่งกลุ่มด้วยซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการมีระบอบใหม่ กล่าวคือ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้เร่งรัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น เป็นการเลือกตั้งทางอ้อมและแบ่งการเลือกตั้งเป็น 2 ชั้น คือ ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนตำบลก่อน และผู้แทนตำบลนี้ไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง มีผู้แทนราษฎรทั้งหมด 78 คน ผู้แทนราษฎรชุดนี้ได้ปฏิบัติหน้าที่ครบวาระตั้งแต่ พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 จนถึง พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 รวมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 (แต่งตั้ง) จำนวน 78 คนเท่ากัน ที่วิเคราะห์จำนวนผู้แทนราษฎรที่มาจาก การเลือกตั้ง 78 คน จะสังเกตเห็นได้ว่า ประมาศครั้งหนึ่งคือ ข้าราชการและทหาร รองลงมาคือพวกนักกฎหมายจบเนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมาย ในประการต่อมา มีผู้นำการเมืองในระดับท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือและใต้ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมากอยู่ด้วย อย่างเช่น นายวงศ์ แสนศิริพันธุ์ จากจังหวัดแพร่ พระยาสมันทรวิบูลิน (ทวย ปินอับ-คูลลา) จากจังหวัดสตูล และหลวงวรนิติปรีชา (วรกี พรหมสาขา ณ สกลนคร) เป็นต้น ความหมายเบื้องต้นของการมีสภาผู้แทนราษฎรในระบอบใหม่คือ ผู้นำการเมืองท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทแสดงข้อเรียกร้องและความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งในระบอบเก่าพวกเขาไม่มีโอกาสที่จะกระทำเช่นนี้ได้บ่อยนัก

พฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งชุดนี้ แม้จะถูกควบคุมโดยคณะรัฐบาลค่อนข้างมาก ด้วยเหตุที่มีกรอบโครงสร้างไว้แล้วก็ตาม และมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 อยู่เท่านี้ก็ (ดู เฉษฐา อรุณีพิชิตพงศ์, ใน รัชอนันต์ สมุทวนิช และสุชาติ เจริญวงศ์, บรรณาธิการ 2522 : 470-477) แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งมีทั้งประนีประนอมเห็นพ้องกับคณะรัฐบาลและมีอิสระอยู่ในตัวเองพอสมควร ความเห็นพ้องมีอยู่ในเค้าโครงกว้าง ๆ ตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ซึ่งรัฐบาลยึดถือและนำมาขยายรายละเอียดเวลาแถลง

รายชื่อของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งประเภทที่ 1 และ 2 ในที่นี้อ้างอิง และตรวจสอบจาก ประเสริฐ นันทะสุคนธ์ (ผู้รวบรวม 2517)

นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ได้  
 กัดค้านรัฐบาลในกรณีรัฐบาลได้ลงนามในสัญญาจำกัดบางไว้กับนานาประเทศเมื่อเดือน  
 กันยายน พ.ศ. 2477 จนมีผลให้รัฐบาลต้องลาออกทั้งคณะ ในเดือนตุลาคม พ.ศ.  
 2478 ได้เปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะ ต่อมาในเดือนกรกฎาคม  
 พ.ศ. 2480 ได้มีการตั้งคณะกรรมการนายกรัฐมนตรี เรื่อง การขายที่ดินของพระคลัง-  
 ข้างที่ จนมีผลให้นายกรัฐมนตรีต้องลาออกจากตำแหน่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสภา-  
 ผู้แทนราษฎรมีอิสระอยู่พอสมควร ในบางกรณีได้สนับสนุนรัฐบาลอย่างแข็งขัน อย่าง  
 เช่น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2477 ได้พิจารณาพระราชบัญญัติของพระบาทสมเด็จพระ  
 พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม 6 ข้อ ซึ่งได้ทรงหักท้วงให้รัฐบาลแก้ไขแนวนโยบาย  
 ต่าง ๆ และสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่า "รัฐบาลได้ปฏิบัติไปเป็นการชอบแล้ว" เป็นต้น  
 บทบาทของชนชั้นนำใหม่กลุ่มนี้จึงถือเสมือนเป็นปัจจัยทางการเมืองใหม่ในความสัมพันธ์  
 สามเส้าระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลทหาร ราษฎรชน-  
 อาวุโส และคณะราษฎร

อาจกล่าวสรุปในระดัของชนชั้นนำได้ว่า หลังจากเหตุการณ์ตุลาคม  
 พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถูกจำกัดบทบาทซึ่งพอมียู่  
 บ้างในปี พ.ศ. 2475 ลงอีกและหมดไปในท้ายที่สุด รุนนางเก่าและราษฎรชน-  
 อาวุโสถูกจำกัดบทบาทโดยตรงในกรณีเกี่ยวข้องกับคณะผู้แทนเมือง และต้องโอน  
 ออมนอนตามกับคณะราษฎรมากขึ้นในกรณีทั่วไป คณะราษฎรฝ่ายพลเรือนไม่อาจ  
 แสดงบทบาทปราบปรามคณะผู้แทนเมืองได้ ต้องยินยอมให้ฝ่ายทหารมีบทบาทเพิ่มขึ้น  
 และฝ่ายพลเรือนต้องงดไม่แสดงการเคลื่อนไหวแนวคิดสังคมนิยม ทั้งนี้ได้มีการระ  
 หนักที่ทางด้านแก้ไขปัญหาเอกราชของชาติ และการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเงื่อนไข  
 ความบอบเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ คณะราษฎรฝ่ายทหารและกลุ่มแนวคิดชาตินิยม  
 มีบทบาทสูงเด่นอื่น และได้เสนอแนวคิดของกลุ่มตนแทนการหันกลับไปสู่ระบอบเก่า  
 และการก้าวหน้าไปสู่ระบอบสังคมนิยม รวมทั้งปฏิเสธการใช้นโยบายเสรีนิยมทาง  
 เศรษฐกิจด้วย กลุ่มชนชั้นนำใหม่คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งได้  
 ดำเนินบทบาทในห้วงกลางความสัมพันธ์ที่ประนีประนอมและขัดแย้งที่ดำรงอยู่ก่อนแล้ว

ในบางกรณีพวกเขาได้ศึกษาคณะราษฎร และโดยส่วนใหญ่สนับสนุนคณะราษฎร พวกเขามองคนได้มีโอกาสพัฒนาประสบการณ์ทางการเมืองในระบอบรัฐสภา และมีบทบาทเข้มแข็งขึ้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 เป็นต้นไป

ข. ระคับเมืองกลางของสังคม แรงกระทบจากความขัดแย้งเมื่อกลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 มีผลต่อความสำนึกของราษฎรและคนชั้นกลางส่วนใหญ่ด้วย ในกรณีแรกคือ ราษฎรโดยทั่วไปนั้นเป็นเรื่องที่ประเมินได้อย่างลำบากยิ่งว่าราษฎรมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร ในเขตเมืองหลวงมีคณะกรรมการ อย่างเช่น สมาคมกรรมการโรงพิมพ์แห่งสยาม สมาคมกรรมการเดินรถแห่งสยาม เป็นต้น เข้าช่วยอาสารัฐบาลปราบกบฏตั้งแต่วันที่เริ่มใช้กำลังอาวุธ ในเขตต่างจังหวัดแม้จะมีความเห็นบางคนเริ่มไปช่วยอารมณ์ การประเมินมีแนวโน้มว่าราษฎรยังคงนิยม "คณะเจ้า" อยู่ (คู่มืออย่าง หจข., สร. 0201.1.4/7 "จดหมายนายเฉลิม - เรียมเพ็ชรรัตน์ จังหวัดขอนแก่นถึงคณะรัฐบาล" ไม่ปรากฏวันและเดือน พ.ศ. 2476) บางคนจากจังหวัดปราจีนบุรีรายงานว่า "น้ำเสียงและน้ำใจของประชาชนชาวตลาดและชาวบ้านที่ตลาดกระแอมอยู่ไม่มีการออกเสียงรบกวนเรต่าง ๆ ทะแแรกประชาชนบางพวกได้ออกเสียงใจคออื้ออึงทั้งสองฝั่งแม่น้ำ เข้าหาเจ้าฝ่ายกบฏโดยมาก..." (หจข., สร. 0201.1.3.1/4 "จดหมายนายเชย สวัสดิ์ ถึงพระยาพลพลพยุหเสนา" วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476) และเมื่อทางฝ่ายคณะรัฐบาลได้ส่งคณะทำงานไปตรวจสอบความเห็นก็ดูเหมือนว่าราษฎรบริเวณจังหวัดนครราชสีมาและใกล้เคียงก็ถึงหนึ่งยังนิยมระบอบเก่าอยู่ (หจข., สร. 0201.2/2 "บันทึกความเห็นของ พ.ศ.ท. พระกล่ากลางสมร" 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476)

ความรู้สึกนึกคิดของราษฎรซึ่งไม่ได้แสดงว่าสนับสนุนระบอบเก่าหรือใหม่อย่างแน่ชัด เป็นไปตามจารีตประเพณีการปกครองของสยาม (กฎที่ 5) การลุกจากรบเรียบและข่าวลือมีอยู่ทั่วไป ดูเหมือนว่าเหตุผลใหม่ไม่มีการจัดตั้ง "พรรคการเมือง" ลุกจะมาจาก การประเมินหลังจารีตประเพณีแบบไม่แน่ใจว่าจะสนับสนุนใคร ในปี พ.ศ. 2475 คณะราษฎรโดยหลวงประดิษฐมนูธรรมยินยอมให้จัดตั้งคณะชาติขึ้น แต่ฝ่ายพระยามโนปกรณ์นิติธาดาและพระยาหม่อมเต็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้กล่าวการแตกแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย จึงได้ขอให้ยุบพรรคการเมืองทั้งสองหลังปี พ.ศ. 2476

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและปวงชนอีกหลายคน\* หวังจะให้มีการตั้ง  
พรรคการเมือง (ดูพระราชบันทึก ใน แถลงการณ์ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา  
ประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ 2478 : 171) ซึ่งใน  
สถานการณ์คราวนี้ทางฝ่ายคณะราษฎรเองขาดความมั่นใจไปเป็นอันมาก พระยาพล-  
พลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีจึงได้เสนอแนวความคิดให้เป็นไปอย่างธรรมชาติโดยไม่  
ต้องออกกฎหมายจัดตั้งพรรคการเมือง (รายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่  
22 และ 24 พ.ศ. 2477)

ผู้นำของราษฎรเองก็ดูเหมือนว่าไม่ได้ให้คุณค่าความสำคัญที่แตกต่างกัน  
ระหว่าง "ตัวบุคคล" กับ "หลักการ" ของระบอบใหม่ อย่างเช่น นายวินทร์ ภาสิต  
ปัญญาชนคนสำคัญจากเมืองล่างยังคงถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรง  
แสดงปณิธาน "สั่ง" รัฐบาล (จด. สร. 0201.8/52 "นายวินทร์ ภาสิต  
กราบบูทพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2476)  
การแสดงออกทางการเมืองตามจารีตประเพณี คือ การฎีกา ได้เปลี่ยนรูปมาเป็นการ  
ร้องเรียนและร้องทุกข์ต่อรัฐบาล ซึ่งในทางปฏิบัติราษฎรได้กระทำสืบทอดเรื่อยมา  
ข้อเสนอให้ยกการปฏิบัติแบบจารีตประเพณีดังกล่าวขึ้นเป็น "สิทธิ" ทางการเมือง  
สมัยใหม่บรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ (หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรณ 2488 : 150)  
ไม่มีผลอันใด จนธำรงรัฐนิเทศส่วนใหญ่เชื่อว่าราษฎรควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ  
เลือกตั้งและในสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นวิधिकแบบใหม่ ทั้งที่ในความคิดแบบจารีต  
ประเพณีราษฎรยังคงคาดหวังในบทบาทผู้ให้ "ความเป็นธรรม" ของรัฐบาลอยู่เป็น  
อย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ราษฎรก็มีโอกาสเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตามลในเดือน  
พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งเหตุการณ์  
เลือกตั้งที่จังหวัดสงขลา ได้ทรงให้ความเห็นว่าเป็น "กำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้หลักผู้ใหญ่

\*คูอาทิเช่น ม.ร.ว. ทรงสุจริต นวรัตน์ และม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์  
เขาทั้งสองได้เตรียมจัดตั้งพรรคการเมืองและได้เขียนอธิบายความเห็นไว้ใน  
หนังสือพรรคการเมืองสยามและต่างประเทศ (2481)

เป็นส่วนมาก" ( FO. 371/18206 "Harold Newbould to Dormer" November 26, 1933) ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 ฉบับที่ 2 ระบุว่า ผู้แทนตำบลต้องมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่หรือมือสังหาริมทรัพย์หรือเป็นบุคคลที่เกิดในตำบลนั้น ซึ่งย่อมมีผลให้เท่านั้นผู้ใหญ่บ้านได้รับเลือกเป็นผู้แทนเกือบทั้งสิ้น ผู้แทนตำบลในระบอบใหม่จึงยังเป็นคนเดียวกับผู้นำราษฎรในระบอบเก่า ผู้แทนตำบลมีมาออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกทีหนึ่ง ซึ่งในชั้นนี้กฎหมายได้เปิดกว้างและมีรายละเอียดมากขึ้น กล่าวคือ ผู้สมัครต้องมีความรู้เทียบชั้นประถมสามัญ ต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนั้น ยกเว้นข้าราชการประจำจะสมัครในจังหวัดที่ตนดำรงตำแหน่งอยู่ไม่ได้ แต่จะสมัครในจังหวัดอื่นได้ (เดือน พฤษภาคม และไฟโรจน์ รัชานาม 2477 : 2 : 170) ผลปรากฏว่ามีข้าราชการประจำสมัครและได้รับเลือกตั้ง 53.85 เปอร์เซ็นต์ สุจิต บุญบงการและพรรคคดียุ่อกแนว 2527 : 42 รองลงมาเป็นนักกฎหมายรุ่นใหม่เพราะกฎหมายเลือกตั้งระบุให้ผู้สมัครมีอายุ 23 ปีบริบูรณ์ก็สมัครได้ ในกระบวนการปฏิบัติจริงได้ปิดกั้นผู้นำท้องถิ่นจากเบื้องกลางตลอดจนพ่อค้าชาวจีนออกไปโดยปริยาย เพราะต้องมีการทดสอบว่าผู้สมัครเป็นผู้แทนราษฎรสามารถอ่านรัฐธรรมนูญได้เข้าใจและสามารถเรียบเรียงแถลงการณ์เหตุการณ์ความเป็นไปภายในจังหวัดของตนได้ด้วย (ทจช., ศธ.2/319 "บันทึกของเจ้าพระยา-ธรรมศักดิ์มนตรี" 28 มีนาคม พ.ศ. 2475) ผู้แทนราษฎรในการเมืองแบบใหม่จึงเป็นเรื่องของข้าราชการและนักกฎหมายรุ่นหนุ่มผู้มีการศึกษาคอนข้างสูงเกือบทั้งสิ้น

เศรษฐพร ศุภรีพิทักษ์ (ใน ฉัยอนันต์ สมุทวณิช เศรษฐพร ศุภรีพิทักษ์ และแสวง รัตนมงคลมาศ, บรรณาธิการ 2514 : 131-178) ได้วิเคราะห์ผลหลังของสมาชิกสภาผู้แทนในปี พ.ศ. 2476 นี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า มีการศึกษาระดับปริญญาตรี 21 ในจำนวนรวม 78 คน (ไม่ทราบแน่ชัด 51 คน) ในจำนวนนี้มีการศึกษาทางสังคมศาสตร์ร้อยละ 88.9 สูงกว่าการเลือกตั้งในระบอบต่อมา ในแง่อายุมีอายุต่ำกว่า 30 ปี 8 คน และส่วนใหญ่อายุระหว่าง 30-49 ปี โดยเปรียบเทียบแล้วมีอายุน้อยกว่าการเลือกตั้งในระบอบหลัง ๆ ในแง่อาชีพประกอบอาชีพทนายความสูงสุด 21 คน รองลงมาเป็นข้าราชการประจำ 16 คน และเป็นนักธุรกิจการค้า 15 คน ประการสุดท้ายคือ ทั้งหมดเป็นเพศชาย

ไม่มีการจัดตั้งองค์กรทางการเมืองสมัยใหม่ขึ้นในหมู่ราษฎร

// กลุ่มชนชั้นกลางในเขตเมืองหลวงย่อมได้รับความกระทบกระเทือนด้วย  
กลุ่มพ่อค้าไทย ซึ่งในปี พ.ศ. 2475 ได้มีตัวแทนบางคน คือ นายมังกร สามเสน  
และนายมานิต วสุวิจิ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว ในระหว่างมีความ  
ขัดแย้งและใจกำสรวลอาวุธเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 กลุ่มพ่อค้าไม่ได้แสดงบทบาท  
ว่าสนับสนุนฝ่ายใดอย่างแน่ชัด และเมื่อรัฐบาลได้ประกาศเรียกเงินในขณะที่ยก  
กรรมกร นักศึกษา และหนังสือพิมพ์บางฉบับได้แสดงความจำนงช่วยเหลือตั้งแต่ต้น  
กลุ่มพ่อค้าได้แสดงความจำนงช่วยเหลือรัฐบาลเมื่อสถานการณ์คลี่คลายไปอย่างแน่ชัด  
ว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ อย่างเช่น พระยาภิรมย์ภักดี นายอึ้งบุกหลง ล้าซ่า  
นายเม้ง คันธจจา เป็นต้น (ทจช., สร. 0201.1.3/8 "เรื่องบริจาครพภัยและ  
สิ่งของช่วยเหลือในการปราบกบฏ" พ.ศ. 2476) พฤติกรรมขณะนี้ของพ่อค้าแสดง  
ให้เห็นว่ากลุ่มพ่อค้าไม่ได้เป็นกลุ่มอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างแน่ชัด และเป็นผู้ที่ไม่  
ยอมเอาธุรกิจของตนไปเสี่ยงภัยอันตรายกับการต่อสู้ทางการเมือง ต่อมาในเดือน  
ธันวาคม พ.ศ. 2476 เมื่อคณะรัฐบาลและกองทัพยังคงดำเนินการเรียกเงินต่อไป  
เพื่อซื้ออาวุธให้กองทัพและจัดโครงการป้องกันภัยแห่งชาติ คณะพ่อค้าส่วนหนึ่งซึ่ง  
มีพื้นฐานเป็นพ่อค้าไทยและจีนสยาม (คู่มือที่ 4) ได้จัดตั้งหอการค้าไทยขึ้น มีพระยา-  
ภิรมย์ภักดี เป็นนายกหอการค้าไทยคนแรก วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ  
ช่วยเหลือและบำรุงพ่อค้าไทย (อนุสรณ์สมาคมพ่อค้าไทย 2493 : 1-22) //

พ่อค้าไทยบางคนอย่างเช่น พระยาภักดีนรเศรษฐ์ได้มีโอกาสแสดงปาฐกถา  
ทางวิทยุกระจายเสียงเรียกร้องให้นิยมสินค้าไทย อุดหนุนพ่อค้าไทย และช่วยเหลือ  
พ่อค้าไทยในช่วงหลังปี พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา (ดู ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ 2524 :  
51-65) อันเป็นการสอดคล้องกับนโยบายที่ได้ดำเนินการอยู่ในกองทัพในขณะนั้น  
ไม่มีหลักฐานอันใดที่บ่งบอกว่าในเบื้องต้นพ่อค้า พยกับผู้นำคณะราษฎรฝ่ายทหารได้มี //  
การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน กระนั้นก็ตาม ข้อพิจารณาในแง่ของความ  
รู้สึกนึกคิดจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกันอยู่มาก อันเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาไปขยาย  
ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (economic nationalism) ต่อไป //



อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มพ่อค้าโดยส่วนรวมไม่นิยมชมชอบแนวนโยบายเศรษฐกิจ สังคมนิยมซึ่งเสนอโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม สำหรับแนวนโยบายเศรษฐกิจแบบ เสรีนิยมของระบอบเก่าที่พ่อค้าจีนได้ดำเนินการธุรกิจ เป็นอย่างคึกคักมีอิทธิพลเหนือวิสาห การค้าตะวันตกในบางด้าน อย่างเช่น การค้าข้าว พืชไทยและจีนสยามมีบางส่วน เรียกร้องนโยบายให้รัฐบาลอุดหนุนพ่อค้าและแพรงแรงในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น อย่างเช่น ขอเรียกร้องของนายมังกร สามเสน และพระยาภักดีนรเศรษฐ์ พ่อค้า บางคนก็ยังน่าจะนิยมชมชอบแนวนโยบายแบบเสรีนิยมอยู่เพราะมีโอกาสที่จะได้ต่อสู้ แข่งขันทางการค้าต่อไป บางคนแม้จะมีความไม่พอใจในระบบภาษีแบบเก่า แต่ก็อาจ ใช้ "การฎีกา" ขอพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณช่วยเหลือได้เป็นราย ๆ ไป อย่างเช่น พระยาภิรมย์ภักดี เป็นต้น (ดูบทที่ 4) ส่วนแนวนโยบายเศรษฐกิจแบบ ชาตินิยมนี้ได้เริ่มต้นมาจากกลุ่มพ่อค้าไทยเป็นหลัก ในขณะที่พ่อค้าจีนและจีนสยามยังคง ยิงเฉยอยู่ในระยะแรก ครั้นเมื่อภายในคณะรัฐบาลได้ปฏิเสธและยืนยันไม่ใช้แนว นโยบายเศรษฐกิจสังคมนิยมเป็นการแน่นอนแล้ว จึงได้มีการเคลื่อนไหวในแนวทาง เศรษฐกิจชาตินิยม กล่าวคือให้มีธุรกิจภาคเอกชนเท่าที่พ่อค้าสามารถดำเนินการได้ และรัฐบาลจะดำเนินการเศรษฐกิจเองบางอย่างและอุดหนุนพ่อค้าไทยให้แข่งขันกับ อิทธิพลของต่างชาติซึ่งรวมทั้งพ่อค้าจีนด้วย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา รัฐบาลได้จัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นเองหลายแห่ง อย่างเช่น โรงงานปั่นผ้าฝ้ายทอผ้าด้วย เครื่องจักร โรงงานน้ำตาล และโรงงานสาวไหม เป็นต้น และได้อุดหนุนให้

พ่อค้าจีน และจีนสยามไม่ได้ถือเป็น "ชาวต่างประเทศ" ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจกรรมของพ่อค้าจีนอย่างเช่น โรงงานไม้ขีดไฟมีนแธ ยังถือเป็นสินค้าของสยาม ในระบอบใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังปี พ.ศ. 2480 คนจีนเป็น คน "ต่างด้าว" อันเนื่องด้วยแนวความคิดชาตินิยมโดยนวกเอาแนวคิดเชื้อชาตินิยม (racism) เข้าไว้ด้วย พ่อค้าจีนจึงกลายเป็นคนต่างชาติไป

เอกชนทั้งโรงงานอย่างเช่น โรงเบียร์ โรงงานไม้ขีดไฟ โรงงานทำสบู่ โรงงาน  
สกัดน้ำมันพืช โรงงานย้อมผ้า เป็นต้น (กระทรวงอุตสาหกรรม 2510 : 6-7) ๙  
รวมทั้งได้เตรียมการโอนกิจการของเอกชนบางประเภท คือ กิจการยาสูบ กิจการ  
ฟอกหนังสัตว์ โรงงานปูนซีเมนต์ การทำเหมืองแร่และคลังสินค้า มาดำเนินการเอง  
(กฎกระทรวงประเสริฐ 2519 : 46) เมื่อได้แก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับต่าง-  
ประเทศเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2480 รัฐบาลจึงได้ดำเนินการนโยบายชาตินิยม ๙  
ทางเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้น อย่างเช่น จัดตั้งบริษัทข้าวไทย (2481)  
ค้าพืชผลไทย (2482) ธนาคารเอเซียเพื่อการอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม  
(2482) ประมงไทย (2483) เดินเรือไทย (2483) เป็นต้น ในกระบวนการ  
ดังกล่าวข้างต้นนี้ พหุค้ำไทย จีนสยามและพหุค้ำจีนจำต้องโอนอ่อนผ่อนตามแนวนโยบาย  
ของรัฐบาล ( Suehiro 1985 : chap. 2 ; ยานิต รวมศิลป์ 2521) ๙

คนชั้นกลางอีกส่วนหนึ่งคือ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ ในกรณีของหนังสือพิมพ์ ๒  
มีหลายฉบับที่ทุนช่วยรัฐบาลปราบคณะกบฏบ้านเมืองเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476  
อย่างเช่น หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ประชาชาติ ไทยหนุ่ม เป็นต้น ผู้ประกอบอาชีพอิสระ  
เป็นนักหนังสือพิมพ์ นักประพันธ์ เหล่านี้หลังปี พ.ศ. 2477 จะแบ่งเป็นสองพวก  
ใหญ่ ๆ คือ หนึ่ง สนับสนุนลัทธิชาตินิยมและการเป็นผู้นำของทหาร อย่างเช่น นักเขียน  
กลุ่ม "คณะยุวสาร" ได้พิมพ์หนังสือขนาดเล็กเดือนละไม่ต่ำกว่าหนึ่งเล่ม มีอาชีพ  
สยามกับสงครามโลกคราวหน้า (2477) สยาม ร.ศ. 112 (2478) สนิท เจริญ-  
รัฐ นักคิดนักเขียนและเป็นผู้แทนราษฎรด้วย เขียน สยามกับอุทัยประเทศ (2478)  
เสวียร พันธรังษี เขียน บุญโต : ความวิญญานของประเทศญี่ปุ่น (2478) และ  
ม.ร.ว. ทรงสุจริต นวรัตน์ เขียน มหามุขไทย ( The Great Man of Siam )  
(2480) เป็นต้น บรรดาภาคของหนังสือเหล่านี้มีมาก่อนที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม  
จะขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2481 และได้มีส่วนวางรากฐานความรู้ลัทธิชาตินิยม ๙  
แบบทหารไว้ กลุ่มสอง เป็นผู้แสดงความรู้สึก "รักชาติ" อยู่ด้วยแต่คัดค้านการมี  
อำนาจเพิ่มขึ้นของทหารกับการใช้อำนาจเด็ดขาด อย่างเช่น การควบคุมหนังสือพิมพ์  
ของรัฐบาล อย่างเช่น นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ และเพื่อนส่วนใหญ่ในคณะยุวสาร-  
มุข ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2472 และกลายเป็นความรู้สึกต่อต้านระบอบพิบูลสงคราม

ในระยะต่อมาด้วย (พรภิรมณ์ เอี่ยมขรรคม 2520 : 51-66)

เท่าที่ได้กล่าวสรุปโดยรวมเหตุการณ์ในปลายทศวรรษที่ 2470 จะเห็นได้ว่า แรงกระทบจากเหตุการณ์ตุลาคม พ.ศ. 2476 มีอย่างกว้างขวางต่อกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม คณะราษฎรฝ่ายทหารกับพวกชาตินิยมได้เข้ามามีบทบาทอย่างโดดเด่น แทนพวกนักกฎหมายและปัญญาชนเสรีนิยมและสังคมนิยมซึ่งได้แสดงอยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2475 และต้นปี พ.ศ. 2476 ทั้งนี้มีแรงหนุนช่วยจากคนชั้นกลางบางส่วน ในเขตเมืองหลวง ความหวาดกลัวหลังตกค้างจากระบอบเก่ายังคงมีค่าเป็นต่อการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ดูจะไม่มีผลดีต่อความรู้สึกของคณะรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎร เพราะ "พระมหากษัตริย์ยังมีประชาชนเป็นส่วนมากพอใจและรักใคร่พระองค์อยู่" เหตุการณ์อาจจะกลับกลายเป็นว่ารัฐบาลกระทำการตั้งเครียดเกินไป และไม่ให้ความเคารพต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นพระองค์จึงทรงสละราชสมบัติ การอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดลเสด็จนิวัติพระนครต้องใช้เวลาจนถึงสามปีเศษ อย่างไรก็ตาม ความมุ่งหวังอันเป็นอุดมคติของคณะราษฎรโดยส่วนรวมยังคงเป็นพลังให้ฝ่ายพลเรือนมีอุตสาหกรรมเร่งรัดแก้ไขปัญหาเอกราช และจัดการศึกษาเผยแพร่ความรู้และอุดมการณ์ทางการเมืองใหม่ให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ฝ่ายทหารและพวกชาตินิยมได้เตรียมการเคลื่อนไหวเรียกร้องดินแดนคืน เพื่อ "เก็บบริติช" ของชาติไทยกลับคืนมา และเตรียมการปฏิวัติวัฒนธรรมของพลเมืองอันเป็นงานปฏิวัติที่ต่อกรอย่างค่อนเนื่อง พลังเสรีนิยม พลังของพ่อค้าและราษฎรตามจารีตประเพณีได้โอนอ่อนผ่อนตามกระแสชาตินิยมและเกื้อหนุนในบางส่วนบางกรณี ในระยะเวลาถัดมาอีกหนึ่งทศวรรษเศษจะเห็นได้ว่าพลังต่าง ๆ ก็พร้อมที่จะประทุขึ้นได้เสมอ

#### 10.2 ความชอบธรรมของระบอบใหม่

ระบอบการปกครองใหม่ของสยามได้ดำรงอยู่ด้วยความสัมพันธ์ทางอำนาจและความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มสังคมต่าง ๆ ในสังคมดังได้กล่าวมาแล้วในตอนที่ 10.1 อย่างไรก็ตาม อำนาจและความรู้สึกนึกคิดในตัวของมันเองไม่ใช่สิ่งที่มีเหตุผล (rationality) มากนัก อำนาจอาจจะบังคับให้คุณคนเชื่อถือได้ชั่วคราวช่วยยาม

แต่ก็ไม่น่าจะจริงยั่งยืน รวมทั้งความรู้ลึกลับก็คล้าย อย่างเช่น ความรู้ลึกลับพวกกลัว  
เจ้านาย และพวกกลัวลัทธิลัทธิอาณานิคม ในระยะต่อมาได้เสื่อมคลายและสูญสลาย  
ไปได้ ความมีเหตุมีผลของความรับรู้ซึ่งเห็นว่าระบอบการปกครองใหม่ดีกว่าระบอบ  
เก่าต่างหากจะช่วยประคับประคองฐานะของระบอบใหม่ไว้ด้วยความศรัทธา ข้อเสนอ  
ในที่นี้ยอมรับว่าระบอบการปกครองใด ๆ ต้องแสดงได้ทั้งอำนาจ และความชอบธรรม  
ในตอน 10.2 นี้จะพิจารณาเฉพาะเรื่องความชอบธรรมของระบอบใหม่ในรายละเอียด

ระบอบการปกครองใหม่ได้ผ่านกระบวนการต่อสู้ขัดแย้งและประนีประนอม  
ทางการเมือง 2 ชั้นตอน คือ หนึ่ง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 และสอง เดือน  
ตุลาคม พ.ศ. 2476 โดยผลรวมที่เห็นได้ชัดเจนประการแรกคือ ได้เสนอหลักการ  
เรื่องลัทธิรัฐธรรมนูญ (constitutionalism) ขึ้นเป็นจริงครั้งแรกในประวัติ-  
ศาสตร์สยามและไทย ความเห็นของลัทธิดังกล่าวมีอยู่ว่ากฎหมายอยู่เหนือตัวบุคคล  
ยอมเป็นเงื่อนไขที่ดีที่สุดต่อการสร้างความคิดวิไลให้เกิดขึ้นแก่สังคมสยาม ค่านิยม  
ที่แลเห็นตัวบุคคลอยู่เหนือกฎหมายมีอยู่ในจารีตประเพณีของสยามเอง ในขณะที่เมื่อ  
สังคมสยามยอมรับอิทธิพลตะวันตกในด้านต่าง ๆ ก็จำต้องยอมรับรูปแบบทางกฎหมาย  
ด้วย กลุ่มนักกฎหมายจะเป็นคนกลุ่มแรกที่แลเห็นและเข้าใจว่ากฎหมายควรจะอยู่  
เหนือบุคคล เพราะในประการแรกเป็นรูปแบบที่สังคมอารยะประเทศได้ใช้กันอยู่  
ประการต่อมาสังคมจะได้มีระเบียบเรียบร้อยมีกฎเกณฑ์อันเดียวกัน อำนาจของบุคคล  
ที่อยู่เหนือกฎหมายอาจจะ เป็นอำนาจที่ตีหรือ ฆาตกรรมได้ซึ่งไม่มีหลักประกันอันใดต่อความ  
ก้าวหน้าของสังคม นักกฎหมายได้แลเห็นและรวมเป็นผู้นำการ เปลี่ยนระบอบการ  
ปกครองอยู่ด้วยเป็นจำนวนมากและได้ เสนอกรอบโครงทางกฎหมายด้วยความเชื่อว่า  
ผู้คนชาวสยามจะได้ประพฤติปฏิบัติตามกรอบรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม ก็มีความ  
ขัดแย้งกันอยู่ภายในหมู่นักกฎหมายนั่นเอง เรื่องฐานะของรัฐธรรมนูญและการแบ่งแยก  
อำนาจ เป็นไปในรายละเอียดว่าจะมีกี่สภา ใครควร เป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกประเภทสอง  
เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า ฝ่ายหนึ่งเห็นว่ารัฐธรรมนูญเกิดจากปฏิวัติแล้วผู้นำใหม่  
กับพระมหากษัตริย์ได้มาตกลงกัน กับอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ารัฐธรรมนูญเกิดจากการ  
พระราชทาน บัญชีระหว่างทฤษฎีรัฐธรรมนูญทั้งสองยังคงมีอยู่ตรงกันปัจจุบัน แต่  
เป็นที่สังเกตเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายได้ให้ความ เชื่อถือและคุณค่าในแนวคิดที่ว่ากฎหมาย

ควรรออยู่เหนือตัวบุคคลทั้ง ๆ ที่ในเวลาปฏิบัติจริง คนชั้นนำเองก็มักจะอ้างถึงกฎเกณฑ์  
ทั้งสองสลับไปมาเป็นปัญหาที่มีข้อยกเว้นทางกฎหมายให้กับ "ผู้นำ" ในระดับต่าง ๆ  
ของสังคม เพราะพลังจารีตประเพณียังมีดำรงอยู่ อากาการแกว่งไปมาที่บางครั้ง  
อ้างกฎหมายและบางครั้งอ้างตัวบุคคลนี้จะมีตราบจนปัจจุบัน

ข้อเสนอของแนวคิดใด ๆ ที่คนจำนวนมากทั้งสังคมยอมไม่มีความชัดเจน  
และความเข้าใจสม่ำเสมอทั้งหมด อย่างเช่น พัฒนาการต่อสู้ระหว่างหลักการเรื่อง  
กฎหมายอยู่เหนือตัวบุคคลหรือบุคคลอยู่เหนือกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ในเวลาใกล้  
กันในที่สาธารณะย่อมต้องมีระบบสัญลักษณ์และพิธีกรรมประกอบอยู่ด้วยเป็นอันมาก  
คำว่ารัฐธรรมนูญในคำของมันเองก็มีความหมายเป็นสัญลักษณ์ รัฐบาลด้วยความ  
ริเริ่มจากกรมศิลปากรได้สร้างพานรัฐธรรมนูญและกล่องใส่รัฐธรรมนูญประดิษฐ์ขึ้นไว้  
ที่หน้าศาลากลางทุกจังหวัดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 และได้สร้างอนุสาวรีย์ประชา  
ชิปไตยและเสรีเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483 เป็นต้น มีพิธีกรรม\* ประกอบ  
อย่างเช่น มีงานฉลองรัฐธรรมนูญในวันที่ 10 ธันวาคมของทุกปีนับตั้งแต่ปี พ.ศ.  
2475 และให้เด็กนักเรียนท่องบทรัฐธรรมนูญฉบับย่อในห้องเรียนนับตั้งแต่ พ.ศ.  
2477 เป็นต้นมา ฯลฯ ความรู้สึกผูกพันและให้การยอมรับฐานะของระบอบใหม่  
ในส่วนสำคัญได้ปลูกฝังผ่านระบบสัญลักษณ์และพิธีกรรมข้างต้นอยู่ด้วย เพราะเป็น  
เรื่องใกล้ตัวที่เห็นได้และสัมผัสได้

ผลรวมที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งคือ ระบอบใหม่ได้เสนอหลักการแนวคิด  
เรื่องชาติ (nation) ขึ้นอย่างจริงจังและมีความหมายต่างจากที่ได้ใช้มาก่อนมี  
พ.ศ. 2475 กล่าวคือ ก่อนปี พ.ศ. 2475 คำว่าชาติมีใช้กันอยู่ในสามลักษณะ คือ

\*สัญลักษณ์ (symbol) เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นแก่บุคคลและมีความหมาย  
รวมอยู่อย่างหนึ่ง ความหมายรวมที่ปรากฏอยู่มีมากกว่าการอธิบาย หรือคำชี้แจงใด ๆ  
เพราะเป็นเรื่องของภาพในใจที่บุคคลเข้าใจและรู้สึกนึกคิด

\*\*พิธีกรรม (ritual) หมายถึงกิจกรรมของคนจำนวนมากเพื่อประกอบกิจการ  
คล้ายกับการบูชาเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิความเชื่อ การศึกษาทางมนุษยวิทยา  
บางชิ้นเสนอว่าการเลือกตั้งของไทยก็เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งในความคิดของชาวบ้าน  
ดู Herbert Phillips (1958)

หนึ่ง แสดงลักษณะกำเนิด อย่างเช่น ชาตินิยม ชาตินิยม เป็นคน สอง แสดงแนวคิดทางกฎหมาย อย่างเช่น ชาตินิยมพระราชบัญญัติสัญชาติ เป็นคน และสาม เป็นส่วนหนึ่งของ "ราชสมบัติ" เพราะ "ผู้รักชาติที่แท้จริงต้องมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งสำคัญ" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2508 : 32) ส่วนคำว่าชาติ หลังปีพ.ศ. 2475 เป็นชาติของราษฎรและของคนไทยทุกคน

"คนทุก ๆ รุ่นที่เกิดมาย่อมเป็นผู้สืบชีวิตของชาติ ระหว่างบรรพบุรุษของเรา กับเราและกับชนรุ่นหลังจากเราไป โดยมีสายสัมพันธ์ผูกมัดติดต่อกันอยู่เสมอ ดังนั้นชีวิตของชาติจึงทรงอยู่โดยการที่ชนทุก ๆ รุ่นเกิดมาสืบชาติติดต่อกันไป" (สำนักงานโฆษณาการ 2479 : 6)

"คนไทยนั้นรักชาติมานานแล้ว พร้อมกับที่มีเมืองไทยอยู่ที่เดียว จึงมีเมืองไทยให้ไทยอยู่ ถ้าไม่มีผู้รักชาติ เมืองไทยก็ไม่มีหรือมีแล้วทันทันทนเหตุการณ์ไม่ไหว ทองลมจมนไปก็จะลมนอนอยู่นั่นเอง ไม่ยกขึ้นได้ นี่เพราะคนไทยรักชาติจึงมีเมืองไทยเป็นไทยอยู่และอยู่ต่อไปในสมัยที่ลมนอน" (พระราชธรรมนิเทศหวยหาญ 2522 : 3)

เมื่อชาติเป็นของรวมเป็นของคนทุกคนที่เป็นคนไทย ไม่ใช่ของ "ราชสมบัติ" หรือของที่แต่งตั้งขึ้นต่อองค์พระมหากษัตริย์ สมาชิกแทนราษฎรบางคนจึงได้กล่าวถึงความเห็นดังนี้

"...รู้สึกสลดใจการที่พระมหากษัตริย์ที่รักเคารพยิ่งจะได้จากไปคราวนี้ ข้าพเจ้าเสียใจเป็นอันมาก แต่ในขณะที่เดียวกันอย่าลืมว่าชาตินั้นสำคัญ ทานจะคิดถึงพระมหากษัตริย์แล้วต้องคิดถึงชาติด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญนี่ต้องเป็นอย่างนั้น... ข้าพเจ้าไม่มีอะไรในเรื่องความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ แต่อย่าลืมว่า ชาติสำคัญกว่าบุคคล..." (รายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 33/2477 วันที่ 6-7 มีนาคม พ.ศ. 2477)

"ชาติ" ในระบอบเก่าไม่ถูกคำข้อยกเว้นเพราะพระมหากษัตริย์สยามทรงเทียบพระองค์เสมอเหมือนราชสำนักในประเทศยุโรป ราชสมบัติของพระองค์ก็ย่อมจะมีคุณค่าเท่าเทียมนานาประเทศ แต่ในกรณีของชาติในระบอบใหม่หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงกล่าวว่า "ชาติ คือ ประชาชนซึ่งอยู่ในความปกครองแห่ง

รัฐบาลเอกราชอันเดียว ถ้ารัฐบาลยังไม่เป็นเอกราชก็ยังไม่เป็นชาติ" (กรมหมื่น  
นราธิปพงศ์ประพันธ์ 2514 : 7 : 246-247) ชาติในระบอบใหม่จึงยังไม่มี "ศักดิ์ศรี"  
เสมอเหมือนประเทศอื่น ๆ เพราะยังไม่มีเอกราชสมบูรณ์จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2480  
ส่วนฝ่ายทหารนั้น "ศักดิ์ศรี" ของชาติเป็นสิ่งที่ต้องกู้คืนมา ด้วยการทำให้ "เพริศพริ้ง"  
และมี "กำลัง" (สัญญา ธรรมณี, ผู้รวบรวม 2483 : คำนำ ; พระราชธรรมนิเทศ-  
ทวยหาญ 2522 : 3-34)

ชาติที่ติดต่อกันมีกำลังใจอันหนึ่งอันเดียวกัน (สำนักงานโฆษณาการ 2479 :  
บทที่ 1) องค์ประกอบของการเป็นชาติ คือ มุคคละ ครอบครวั และหมู่คณะย่อมต้อง  
มีจิตใจเป็นหนึ่งเดียวกันตรงต่อชาติ มุคคละ และครอบครวัที่ติดต่อกันจะเป็นพื้นฐานของ  
ชาติที่ดี ชาติในระบอบใหม่จึงถือสิทธิแทรกแซงเข้าไปในระบบวิถีชีวิตของมุคคละ  
นับตั้งแต่การแต่งกาย ชีวิตครอบครวั ฯลฯ หลวงวิจิตรวาทการกล่าวว่า เป็น "การ  
ปฏิวัติมนุษยทางด้านวัฒนธรรมและกำลังใจ ปลูกสร้างนิสัยสร้างสมเพื่อเพิ่มพูนโภคผล  
ให้แก่ประเทศชาติ" (หลวงวิจิตรวาทการ 2518 : 243-264)

สัญลักษณ์ที่สัมผัสแลเห็นได้ง่ายของแนวความคิดเรื่องชาติมีอย่างเช่น  
เพลงชาติ และธงชาติ ในกรณีของเพลงชาตินั้นเพิ่งมีปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกพร้อมกับ  
มีระบอบใหม่ ผู้ประพันธ์ทำนองเพลงชาติคือ พระเจนศุริยวงศ์ ได้บันทึกไว้ว่า  
"ตัวเขาได้ถูกต่อว่ามากกว่าประพันธ์ทำนองเพลงชาติทำไมในเมื่อยังมีพระมหากษัตริย์  
และเพลงสรรเสริญพระบารมีอยู่" (พระเจนศุริยวงศ์ มปป : 19-20) เพลงชาติ  
ได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ชาติกับรัฐธรรมนูญได้ประกอบเข้าด้วยกัน ร่วมกับศาสนาและพระมหากษัตริย์  
เป็นคำขวัญของระบอบใหม่ จุลมหายุคไม่ได้มีที่ค่าในแง่ละค่าแยกเป็นส่วน ๆ  
หากแต่อยู่เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา

• การวิเคราะห์ความสำคัญของกำลังใจในระดับมุคคละหลังการปฏิวัติ  
พ.ศ. 2475 ให้อีกการอธิบายของหลวงวิเชียรแพทยาคม (2482 : 200-225)

• ตรงกันข้ามคือ ชาติที่ดีเป็นตัวอย่างของ ครอบครวัที่ดี ข้อเสนอใหม่มีคน  
กล่าวถึงมากนักในประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของไทย

โตกล้าวว่า

"ข้าพเจ้าเฝ้าอธิษฐานอยู่เสมอ ขอให้เราทั้งหลายรักษาสิทธิ ขอให้เรา  
ทั้งหลายรักษาศาสนา ขอให้เราทั้งหลายรักษาพระมหากษัตริย์ ขอให้เรา  
ทั้งหลายรักษารัฐธรรมนูญ แล้วเว้นการควรเว้น ปฏิบัติประพฤติกฎควร  
ประพฤติ ไหล่สมควรแก่ความจงรักในวัตถุประสงค์ที่กล่าวมานี้ ขอสมด้วย  
สามัคคีเปรมฉันท์ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทุกประการ..."  
(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2477 : คำนำ)

แนวคิดเรื่องชาติและรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวคิดในระดับมหภาค  
ซึ่งสามารถควบคุมอุดมการณ์ที่แตกต่างหลากหลายได้ในระดับหนึ่ง อย่างเช่น นักคิดทาง  
ด้านวิทยาศาสตร์ ก็ต้องทำให้เป็นวิทยาศาสตร์เพื่อชาติและการเมือง (หัว ฉพานุกรม  
2484 : 68-74) อย่างไรก็ตาม แนวคิดระดับมหภาคก็ต้องวางอยู่บนรากฐานของ  
แนวคิดระดับจุลภาคบางประการด้วย ที่สำคัญที่สุดคือ แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ว่ามนุษย์  
เกิดมาเป็นอย่างไร และต้องทำอะไร

คำอธิบายเกี่ยวกับมนุษย์กับระบอบใหม่กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป หนังสือเล่ม  
สำคัญน่าจะได้อีก คู่มือพลเมือง (2479) ซึ่งสำนักงานโฆษณาการพิมพ์แจกพลเมือง\*  
โดยทั่วไป คำปรารภของหนังสือคือทัศนะของรัฐบาลแลเห็นว่า "การปกครองระบอบ  
ประชาธิปไตยยังเป็นของใหม่สำหรับพลเมืองอยู่มาก จึงได้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้  
ขึ้นเพื่ออธิบายให้พลเมืองทราบ" จะได้เป็น "พลเมืองดี" ของระบอบใหม่  
มีรายละเอียดดังจะกล่าวข้างหน้านี้

มนุษย์ในหนังสือ คู่มือพลเมือง คือผู้ที่เกิดมาพร้อมกับสิทธิและหน้าที่ สิทธิ  
ตามคำอธิบายทั้งนั้นคือสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายและถูกจำกัดโดยขอบเขตของ  
กฎหมาย (ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวคิดในระดับมหภาคกำหนดการอธิบายในระดับจุลภาค)  
มนุษย์เกิดมามีสิทธิเสรีภาพย่อมต่างกับทาส มนุษย์ในระบอบเก่าบางคนเกิดมาเป็น  
พลเมืองแต่บางคนเกิดมาเป็นทาส ในขณะที่ด้วยกันมนุษย์มีความรักในอิสระภาพจึงดิ้นรน

\* เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า ราชนครได้เปลี่ยนมาเป็นพลเมืองในระยะเวลา  
ที่รวดเร็วมาก เพื่อหลีกเลี่ยงแนวคิดเรื่องแบ่งคนเป็นชนชั้นซึ่งติดอยู่กับคำว่า ราชนครนั่นเอง



ต่อสู้ให้เสมอภาคกัน

มนุษย์ในระบอบเก่าไม่มี "สิทธิ" มีแต่ "หน้าที่ แทนที่กัน" ในขณะที่ มนุษย์ในระบอบใหม่มีทั้งสองอย่าง ข้อที่คงวินิจฉัยในระบอบแรกคือ การมี "สิทธิและเสรีภาพ" ในระบอบใหม่เป็นเรื่องมีอย่างแท้จริงหรือไม่ การประเมินตามเกณฑ์ของนักกฎหมายผู้สร้างระเบียบของรัฐสมัยใหม่ย่อมต้องเห็นอย่างแน่นอนว่า พลเมืองมีสิทธิและเสรีภาพอย่างน้อยตามที่ระบุในกฎหมาย (ไม่ใช่ในธรรมชาติ) หากประเมินตามเกณฑ์ของจารีตประเพณีจะเห็นได้ว่าคำอธิบายเรื่องว่าพลเมืองมีสิทธิและเสรีภาพตามประเพณีไม่ปรากฏอยู่เลย\*\* ปัญหาอยู่ที่ว่าจะประสานให้สิทธิที่พอมีอยู่บ้างตามจารีตประเพณี อย่างเช่น การฎีกา เจ้านายไม่อยู่เหนือการเมือง ฯลฯ ให้มีอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญได้อย่างไร (พระองค์เจ้าวรณไวทยากร วรวรณ 2488 : 150-152) สิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงในระหว่างปี พ.ศ. 2475-2480 คือ ชนชั้นนำยึดถือความสวดกในการปกครองเป็นหลัก อีกหนึ่งความขัดแย้งทางการเมืองอย่างค่อนข้างมากในปี พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2476

\* การวินิจฉัยปัญหานี้มีความละเอียดอ่อนมาก ถึงจะต้องตรวจสอบในรายละเอียดต่อไป มีบางตัวอย่างในระบอบเก่าที่เห็นได้ชัดว่าเจ้านายรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่เป็นอย่างดี หากแต่ให้ข้าราชการมีแค่ หน้าที่ และการรับเงินเดือน ไม่ใช่สิทธิ ของข้าราชการ ขอให้ดู บทที่ 3 และ 7 ประกอบ

\*\* เป็นที่น่าสังเกตความมึนงงเขียนของนักกฎหมายสายอังกฤษ ในระยะหลัง (ดู น.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช 2515) ได้เสนอว่า ราษฎรไทยมีสิทธิและเสรีภาพ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และดูเหมือนว่าจะได้ขยายกลายเป็นความเชื่อว่าเป็นข้อสรุปที่ถูกต้องในปัจจุบัน ในระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2480 ยังไม่มีข้อเสนอแบบดังกล่าวเกิดขึ้น ข้อที่น่าพิจารณาคือไปมีอยู่ว่าแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพเมื่อผู้จริงในประวัติศาสตร์ที่ผู้สนใจได้ช่วยขอเท็จจริงอะไรและตำราอะไร นี่จะต่างจากการที่ความอึดใจช่วยแนวคิด (concept) ที่มุ่งให้เป็นอุดมการณ์ในปัจจุบัน

"หน้าที" เป็นแนวคิดสำคัญซึ่งชนชั้นนำสามารถเฝ้าควบคุมพลังสังคมที่แตก่างหลากหลาย กล่าวคือ แนวคิดเรื่องชาติและรัฐธรรมนูญไม่โดยงนอกความไม่เท่าเทียมกันซึ่งอาจจะมิขลุวาทหรือลบลกชนชั้นนำก็ได้ แต่แนวคิดเรื่องหน้าทีนี้ตั้งแต่ในสมัยระบอบเก่าเป็นต้นมาแล้ว ได้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์อยู่ในฐานะไม่เท่าเทียมกัน (นอกเหนือจากความไม่เท่าเทียมกันตามธรรมชาติ) ดังตัวอย่างเช่น คำอธิบายของพระไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เพ็ญสคินทร ฉ. อุษษา) ในหนังสือ ธรรมวริยา (2446) ได้อธิบายลักษณะของชาติเหมือนกับครอบครัว ในครอบครัวมีบุคคลทำหน้าที่ต่างกัน ชาติก็มีบุคคลทำหน้าที่ต่างกันเช่นกัน และความเที่ยงธรรมของผูปกครองมีต่อพลเมืองเป็นเช่นเดียวกับที่บิดามีต่อบุตร (พระไพศาลศิลปศาสตร์ 2446 : 170) เป็นต้น ในระบอบใหม่ได้อธิบายว่าพลเมืองได้มีสิทธิเท่ากันตามรัฐธรรมนูญแล้ว รัฐธรรมนูญได้ทำให้รู้สึว่าประเทศเป็นของพลเมืองทั้งหลาย ดังนั้นเพื่อให้ประเทศชาติมั่นคงและก้าวหน้าสืบไป พลเมืองต้องทำหน้าที่ที่ดีดังต่อไปนี้ (สำนักงานโฆษณาการ 2479 : 149-160) คือ

- (1) พลเมืองต้องมีความรักชาติ ก็เพราะชาติเป็นที่รวมของบรรดาบุคคลซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน
- (2) พลเมืองต้องเคารพต่อกฎหมาย ก็เพราะว่ากฎหมายยอมมีอยู่ดีขึ้นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ
- (3) พลเมืองต้องศึกษาหาความรู้ ก็เพราะการศึกษานั้นเป็นประโยชน์ในการทำหน้าที่เสียชีพ และเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ
- (4) พลเมืองต้องเป็นทหาร เพื่อเตรียมฝึกซ้อมไว้ทำการป้องกันความ เป็น "เอกราษฎร์" ของประเทศ
- (5) พลเมืองต้องเสียภาษีให้แก่ประเทศ ก็เพราะประเทศได้ทำกิจการมากมายให้เป็นประโยชน์แก่พลเมือง
- (6) พลเมืองต้องมีหน้าที่ทำงาน ก็เพื่อช่วยกันทำความเจริญให้แก่ประเทศของตน

• สกตคามถนมนันในขณะนั้น

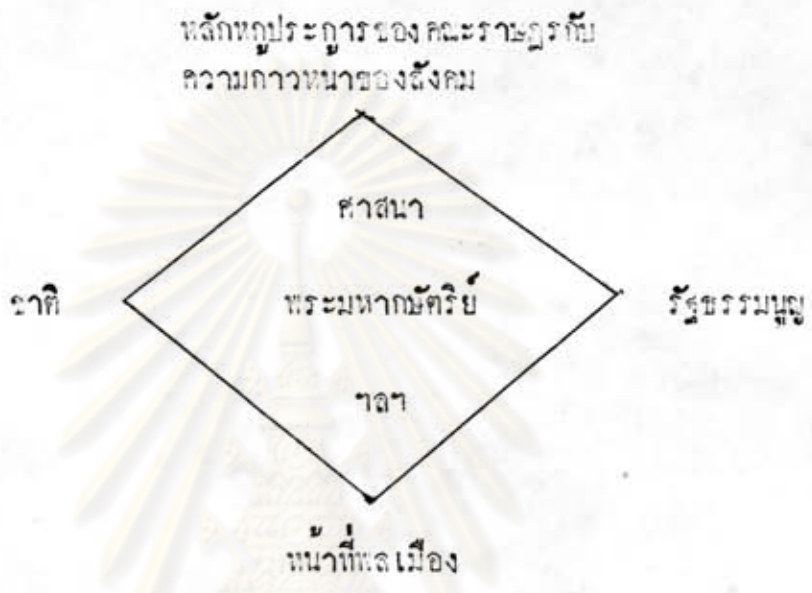
(7) พลเมืองมีหน้าที่ต้องไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนก็เพราะว่าผู้แทนราษฎรทั้งหลายนั้นย่อมถือว่าเป็นผู้ทำกิจการงานของประเทศในนามของพลเมือง

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องหน้าที่มีเพื่อพ่วงแนวคิดระดับมหภาคเรื่องชาติและรัฐธรรมนูญ พื้นฐานความเข้าใจความหมายเกิดมาต้องมีหน้าที่ได้หยั่งรากอยู่บ้างแล้วในระบอบเก่า และสำหรับนักศึกษากลุ่มชาตินิยม อย่างเช่น หลวงวิจิตรวาทการ ได้แสดงความเชื่อมั่นไว้ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2475 ว่า มนุษย์เกิดมาก็เพื่อทำหน้าที่ เขากล่าวว่า "ผู้ไม่ทำหน้าที่ไม่อาจถือได้ว่าเป็นมนุษย์" (ดูพที 6) แนวคิดเรื่องหน้าที่ได้ขยายรายละเอียดไปตามกรอบโครงของแนวคิดเรื่องชาติและรัฐธรรมนูญ กระนั้นก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีหนังสือเชิงโคลงอธิบายว่า "ผู้นำ" หรือ "ชนชั้นนำ" ต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง ความรู้ความเข้าใจในรัฐประศาสน์ในภายอดีตเป็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในระบอบเก่า และเป็นของกลุ่มชนชั้นนำในระบอบใหม่

หลักหลักการของคณะราษฎร เป็นเค้าโครงนโยบายภายในกลุ่มชนชั้นนำระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2480 ซึ่งค่อนข้างเป็นแนวคิดในระดับมหภาค หลวงวิจิตรวาทการได้วิจารณ์ว่า เป็น "ปฏิญญา" มากกว่าการแสดงลักษณะแนวนโยบายในเชิงอุดมการณ์ที่แน่ชัด (หลวงวิจิตรวาทการ 2475 ข : 33) ความล้มเหลวของฝ่ายก้าวหน้าในคณะราษฎรที่จะยืนยันว่า คณะราษฎรเป็นของ "ส่วนรวม" เกิดขึ้นเพราะปฏิกริยาจากฝ่ายปัญญาชนอาวุโสในระบอบเก่า และฝ่ายชาตินิยมซึ่งได้พิสูจน์ว่า คณะราษฎร เป็นเพียงคณะบุคคลคณะหนึ่งมีลักษณะแนวคิดแบบหนึ่ง กล่าวราษฎรหลงเหลือติดอยู่กับคำว่าผู้แทนราษฎรในขณะที่มีคำว่าพลเมืองและประชาชนคอย ๆ เข้ามาแทนที่ หลักหลักการของคณะราษฎรยังคงได้รับการยกย่องสืบต่อมาเป็นเพราะผู้นำของคณะราษฎร ยังคงมีความรู้สึกนึกคิดร่วมกันและผูกพันรั้งกับภารกิจที่ได้แสดงไว้นับตั้งแต่วันยึดอำนาจและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งโดยส่วนรวม มีความรู้สึกเป็น "หนึ่งนุญคุณ" ผู้เสียสละเข้ายึดอำนาจ เปลี่ยนระบอบการปกครอง

ความชอบธรรมของระบอบใหม่อาจกล่าวสรุปได้ว่า อธิบายได้จากแนวคิดเรื่อง ชาติ, รัฐธรรมนูญ และหน้าที่พลเมือง ทั้งนี้มีหลักหลักการของคณะราษฎร

และของรัฐบาลเป็นส่วนชั้นนำที่สภาวะความก้าวหน้า อย่างไม่ก็ด้ แนวคิดทั้ง 4  
ปัจจัยดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะความวัฒนธรรมอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำและราษฎรอยู่ด้วย  
อย่างเช่น นักกฎหมาย กับ พวกร ก็ย่อมจะตีความปัญหาเอกราชต่างกัน เป็นต้น  
ในที่นี้ อาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้



ควรกล่าวไว้ด้วยว่า ข้อสรุปนี้เกิดจากการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2475 -  
2480 เท่านั้น ในระยะต่อมา เมื่อสภาพการณ์แวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ความ  
สัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ รวมทั้งราษฎรด้วยได้เปลี่ยนแปลงไป ก็ย่อมจะมีจุดเน้น  
ของความชอบธรรมที่ต่างกันออกไปจากแผนภูมิต่างต้น เสถียรภาพของระบบความ  
ชอบธรรมตามแผนภูมิต่างต้น เป็นพื้นฐานต่อมาของระบอบพิบูลสงคราม และน่าจะมีอยู่  
ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง

ความก้าวหน้าในหลังปี พ.ศ. 2475 ซึ่งบางยังเรียกว่าความวิวิไลซ์ ไม่มี  
หลักเกณฑ์อะไรแน่นอนบอกว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (2475 :  
252-263) กล่าวว่า มีความเห็นแตกแยกในหมู่คนสยามเป็น 3 พวก คือ บางว่าเรา  
มีความวิวิไลซ์แล้ว บางว่าเรายังไม่มีความวิวิไลซ์ และบางว่าเรามีความวิวิไลซ์  
แบบปลอม ๆ อีกหนึ่งกล่าว วิวิไลซ์เป็นคำที่กล่าวกันอย่างรุนแรง และอาจวิจารณ์กัน  
จริง ๆ เป็นเรื่องที่กล่าวกันไม่ถูกต้อง

10.3 สรุป

ระบอบรัฐธรรมนูญสยามถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2475 และได้ผ่านสถานการณ์ของความขัดแย้งในปี พ.ศ. 2476 ถือเป็นรูปร่างที่คงที่โดยในปี พ.ศ. 2476 จนถึง พ.ศ. 2480 ถึงแม้กลุ่มสังคมนิยมต่างๆ จะมีบทบาทต่างกันในช่วงของการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง แต่จะเห็นได้ว่าลักษณะของความสัมพันธ์ทางอำนาจและความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อกัน (หัวข้อ 10.1) และ การอธิบายระบบความชอบธรรมของระบอบใหม่ (หัวข้อ 10.2) ทางสะท้อนและสร้างขึ้นจากประสบการณ์ทางสังคมการเมืองและความรู้ความเข้าใจของกลุ่มสังคมที่แตกต่างหลากหลาย ประวัติศาสตร์เกี่ยวพันอยู่กับคนในระดับต่างๆ ของสังคม ไม่ใช่เป็นเรื่องของคณะบุคคลในระดับนำเพียงสองสามคน

ลักษณะของภูมิปัญญาซึ่งได้แก่ วัฒนธรรมความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด และอุดมการณ์ของระบอบใหม่ ไม่อาจกล่าวสรุปได้ว่า (1) กลุ่มคณะราษฎรกำหนดแต่เพียงฝ่ายเดียว (2) ลอกเลียนแบบมาจากสังคมนิยมตะวันตก และ (3) อธิบายได้จากแนวคิดที่ค่อนข้างตายตัวเรื่องประชาธิปไตย ข้อเสนอในที่นี้แสดงให้เห็นในทางตรงกันข้ามในหลายประการ กล่าวคือ สภาพการณ์ของระบอบใหม่เกี่ยวพันอยู่กับกลุ่มสังคมที่แตกต่างหลากหลาย ความรู้สึกนึกคิดที่ได้สะท้อนมาจากกลุ่มบุคคลแม่เหล็กจากเบื้องล่าง อย่างเช่น ความรู้สึกยังคงสนับสนุนระบอบเก่าอยู่และพอกาไทยต้องการความสนับสนุนจากรัฐบาล บ่อนมีผลเป็นสภาพแวดล้อมหนึ่งต่อการจัดวางความสัมพันธ์ภายในชนชั้นนำ เพราะคณะราษฎรฝ่ายทหารและพวกชาตินิยมสามารถใช้อำนาจได้เพื่อปราบพวกแนวคิดสังคมนิยม แรงสนับสนุนจากสภาผู้แทนราษฎรรวมทั้งสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง 78 คน บ่อนมีผลให้คณะราษฎรมีความเข้มแข็งขึ้น และส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติเพราะพระองค์ทรงเข้าใจว่ารัฐสภาและสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นว่าการระบอบนี้มี "ประโยชน์" ต่อประเทศชาติอีกต่อไป ประสบการณ์ทางสังคมการเมืองที่เกิดขึ้นจริงภายในประเทศจึงมีความสำคัญมากกว่าตัวแบบจากต่างประเทศ การตัดสินใจเพื่อเตรียมการสวางชาติของนายพันเอก

หลวงพิบูลสงครามและคณะของเขาเกิดจากเพราะเป็นทางออกเมื่อมีความขัดแย้ง  
ทางการเมืองภายใน เป็นประการสำคัญมากกว่าเป็นเพราะนายพันเอก หลวง-  
พิบูลสงครามนิยมระบบฟาสซิสต์ของอิตาลีหรือนิยมญี่ปุ่น สำหรับแนวคิดประชาธิปไตย  
นั้นอาจไขข้อขยายได้เพราะระบอบการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 อำนาจอธิปไตย  
เป็นของปวงชนโดยสมบูรณ์ ปัญหาที่ต้องพึงระวังคือ ระบอบประชาธิปไตยเป็น  
ความสัมพันธ์ ทางสังคมการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งขึ้นกับกลุ่มสังคมต่าง ๆ จะสร้างขึ้น  
อย่างไร ประชาธิปไตยไม่ใช่ตัวแบบสำเร็จรูปที่มีอยู่แล้ว และไม่ใช้ตั้งขึ้นได้ในทันที  
ทันใดโดยไม่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ

รากฐานทางภูมิปัญญาของระบอบรัฐธรรมนูญสยามวางอยู่บนประสบการณ์  
ทางสังคมการเมืองที่เป็นจริงอยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2475 และ 2476 และอยู่บน  
ความรู้ความเข้าใจที่ได้ปรับตัวแล้ว บางส่วนเกิดขึ้นใหม่อย่างเช่น รัฐธรรมนูญ และ  
บางส่วนเป็นร่องเก่าซึ่งนำมาให้ความหมายใหม่ อย่างเช่น ชาติ และหน้าที่พลเมือง  
ความมุ่งหวังและความศรัทธาของผู้คนในแนวคิด เรื่องความก้าวหน้าว่าเป็นของคิมิคุงค้ำ  
ยังคงมีอยู่และดำเนินต่อไป ในระหว่างสมัยระบอบใหม่ที่ศึกษาอยู่มีหลักการประการ  
ของคณะราษฎร เป็นเรื่องขึ้นว่าความก้าวหน้าควรจะไปในทิศทางใด ต่อมาใน  
ระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จะมีแนวคิดอื่น อย่างเช่น "การหันนาเศรษฐกิจ"  
เป็นต้น เข้ามาแทนที่ ซึ่งต้องหาคำการศึกษาในที่อื่นต่อไปว่ามีหลักขบธรรมเนียมอย่างไร  
และสัมพันธ์กับประสบการณ์ทางสังคมการเมืองของกลุ่มสังคมต่าง ๆ อย่างไร

## ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

• ได้มีผู้เสนอไว้บ้างแล้วว่า ความขัดแย้งทางการเมืองภายในมีความสำคัญ  
มากกว่าการลอกเลียนแบบจากภายนอก ดูอาทิเช่น Charnvit Kasetsiri (1974)